

Opinnäytetyö (AMK)
Kirjasto- ja tietopalvelut
NKITIS13
2016

Pauliina Heikkilä

KANNEN VIEMÄÄ

– kaunokirjallisuuden kansikuvituksen ja fyysisen
kunnan vaikutus lainattavuuteen

Pauliina Heikkilä

KANNEN VIEMÄÄ

- kaunokirjallisuuden kansikuvituksen ja fyysisen kunnon vaikutus lainattavuuteen

Tämä työ tutki kirjojen kansikuvituksen ja fyysisen kunnon vaikutusta niiden lainattavuuteen yleisellä tasolla. Tarkoituksena oli selvittää, kannattaako kirjoja laittaa kirjastoissa enemmän esille niin, että kansi näkyy ja pitäisikö kirjojen fyysiseen kuntoon kiinnittää enemmän huomiota kokoelmanhallinnassa.

Teoriaosuudessa käsiteltiin kirjojen kansia: niiden visuaalista merkitystä ja fyysistä olemusta. Kannen materiaalin ja ulkonäön hyödyllisyyttä kirjalle arvosteltiin, sekä kansikuvituksen osaluokkia myös hieman avattiin ja koitettiin selvittää mikä kansissa viehättää potentiaalista lukijaa eniten. E-kirjoja tutkittiin lyhyesti Vaski-kirjastojen kahdesta tietokannasta ja keskityttiin kirjojen näkyvyyteen ja lainattavuuteen, sekä vertailtiin tietokantoja.

Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastatteluja, jotka ovat toteutettu Raision kaupunginkirjastossa syksyllä 2016. Teemahaastatteluilla on mitattu kirjojen kansien miellyttävyyttä keskiarvoisesti erilaisten teemojen perusteella, sekä selvitetty kirjaston asiakkaiden lainauskäytäntöjä kirjojen kansikuvituksen ja fyysisen kunnon kannalta.

Kuvittaja Ossi Hiekkalaa on haastateltu asiantuntijahaastattelussa ja häneltä on kysytty kuvittamisesta yleisellä tasolla, sekä mielipidettä kuvittamisen tärkeydestä kirjaston kirjojen lainattavuuteen.

Tutkimustulosten mukaan kirjojen kansikuvitus vaikuttaa jonkinasteisesti lainauspäätöksiin, mutta ei aina ratkaisevasti. Visuaalisesti kannet kiinnittävät monen huomion ensimmäisenä ja voivat auttaa kirjan valinnassa. Fyysinen kunto antaa selvemmat tutkimusvastaukset, koska huonokuntoisia kirjoja ei mielellään lainata, vaan valitaan parempikuntoinen, jos vain mahdollista.

ASIASANAT:

Kirjastot, kansitaide, kuvitus, kirjastonkäyttö, lainaustoiminta, kokoelmanhallinta

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and Information Services

2016 | 43 + 2

Pauliina Heikkilä

GONE WITH THE COVER

- The Effect of the Fiction Cover Art and the Physical Condition on Lending

This thesis examined the effect of the book cover art and physical condition to the books being borrowed on a general level. The aim was to find out if it is worth to put books on display more in a way that the covers are shown and whether the physical condition of the books should be paid more attention to in collection management.

The theoretical part was about book covers: the importance of the visual and physical appearance. The material used on book covers and the usefulness of the covers were evaluated and the elements of illustrations were discussed. It was also analyzed what in book covers attracts the potential readers. The e-books in Vaski Libraries' two databases were examined briefly and compared with each other, the focus being on the visibility of the book covers and how easily they can be borrowed from the databases.

The research method used was theme interviews which were carried out in Raisio City Library in the fall of 2016. The survey measured the appeal of the book cover art on the average related to different themes, as well as clarified the borrowing practices of the library customers according to the cover art and the physical condition of the books.

Illustrator Ossi Hiekkala was interviewed and is asked about illustration in general, as well as about his opinion about the importance of illustrations for lending at libraries.

The results of the theme interviews show that the book cover art affects the decision of borrowing a book a little but not to the final decision. Visually the book covers are the first things that attracts people and can help to choose a book. The questions about the physical condition gives clearer answers: if the physical condition of a book is bad, it will not get borrowed and the customer will choose a book in a better condition, if possible.

KEYWORDS:

Libraries, cover art, illustration, library use, lending, collection work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KIRJAN KANNET	8
2.1 Visuaalinen merkitys ja hyöty kirjalle	8
2.2 Visuaalinen lukutaito	9
2.3 Kansikuvitus	12
2.4 Vuoden kauneimmat kirjat	14
2.5 E-kirjat	15
3 HAASTATTELUSSA KUVITTAJA	18
4 KIRJAN FYYSINEN OLEMUS	22
4.1 Sidottu ja nidottu	22
4.2 Muovituksen ekologisuus	23
5 KIRJASTOYMPÄRISTÖSSÄ	24
5.1 Näyttelyt, aineistojen esillepano ja nostot	26
5.2 Rasion kaupunginkirjastossa – kokoelmanhallinta	28
6 ULKONÄÖN VAIKUTUS LAINATTAVUUTEEN – TUTKIMUSTULOKSIA	30
6.1 Tutkimusmenetelmä ja toteutus	30
6.2 Valittu materiaali	31
6.3 Tulokset	34
6.4 Tutkimuksen läpikäynti	37
7 POHDINTA	40
LÄHTEET	42

LIITTEET

Liite 1. Osallistu tutkimukseen! A4.
Liite 2. Kyselylomake.

KUVAT

Kuva 1. Värien psykologia.	12
Kuva 2. Kirjataiteen komitean Vuoden kaunein kirja 2015.	14
Kuva 3. Kuvakaappaus Vaskin Ellibs-tietokannasta.	16
Kuva 4. Kuvankaappaus OverDrive-tietokannasta.	17
Kuva 5. Ossi Hiekkalan kirja "Nimettömien hautojen maa".	18
Kuva 6. Ossi Hiekkalan kuvittamia kirjoja.	20
Kuva 7. Jussi Kaakisen ja Timo Mänttärin kansikuvitus-esimerkit.	21
Kuva 8. Kyselytutkimukseen valittuja kirjoja.	32
Kuva 9. Kyselytutkimukseen valittuja kirjoja.	34
Kuva 10. Toisella tutkintakerralla pois jätetty materiaali.	38
Kuva 11. Kyselytutkimuksen toteutuspaikka tyhjänä.	39
Kuva 12. Kyselytutkimuksen toteutuspaikka valmiina.	39

KUVIOT

Kuvio 1. Visuaalisen pätevyuden sykli (Müller 2008, 103).	11
Kuvio 2. Kirjastojen tapoja esitellä aineistoa ja auttaa asiakkaita lukemisen valitsemisessa (Hypén 2006, 17).	27
Kuvio 3. Kyselytutkimuksen kirjojen pisteytys.	35

1 JOHDANTO

Uutta kirjallisuutta ilmestyy ja julkaistaan jatkuvasti lisää. Millä keinoilla kirjastoissa saataisiin kaiken uuden aineiston lisäksi vanhempaakin aineistoa liikkeelle? Uuden kirjallisuuden vallatessa kirjastojen parhaat ja näkyvimät paikat, mitä tapahtuu vanhemmalle aineistolle, joka ei ole enää uuden kaltainen? Onko mahdollista nostaa vanhempaa aineistoa uuden rinnalle ja kasvattaa niiden lainattavuutta ja kysyntää? Ja tärkeimpänä: olisiko tämä järkevää toimintaa.

Teoriaosuudessa perehdytään kirjojen valmistuksessa käytettyihin materiaaleihin ja hieman niiden kehityksen historiaan; mistä kirjojen kansikuvitukset ovat saaneet alkunsa ja millaisia ne nykyään ovat. Millainen vaikutus kirjoissa käytetyillä materiaaleilla on kirjan käyttömukavuuteen ja lainattavuuteen, sekä onko sillä väliä kirjaston asiakkaille. Tutkitaan myös kuvittamisessa käytettäviä menetelmiä ja sitä, millainen vaikutus kuvituksella voi olla kirjoille, niin yksilöinä, kuin ryhminäkin.

Käytännönsuudessa tutkitaan kyselytutkimuksen avulla kirjojen kansikuvituksen ja fyysisen kunnan vaikutusta lainattavuuteen. Kirjaston asiakkaat saavat ilmaista oman mielipiteensä tutkimuksessa käytettävien kirjojen kansikuvituksista, ja kertoa omia kokemuksiaan kirjaston käyttäjänä. Heille esitetään kysymyksiä kirjojen ulkonäköön ja fyysiseen kuntoon liittyen, ja tutkitaan niiden vaikutusta heidän lainauskäytäntöihinsä.

Kirjallisuutta voidaan poistaa niiden vanhentuneen tiedon, huonon kierron tai huonon kunnan takia. Kysymys kuuluukin, että onko siitä kirjastolle todellisuudessa hyötyä, vai menetetäänkö siinä vain arvokasta materiaalia? Yhtenä tavoitteenani on selvittää, tulisiko huonokuntoisia kirjoja yksinkertaisesti poistaa enemmän kokoelmista, ja näin samalla siistiä hyllyjen ulkonäköä. Poistoilla voi olla suuri vaikutus hyllyn houkuttelevuuteen ja voi antaa sille raikkaamman ilmeen, jos useampi teos poistetaan (Huttunen 2011, 42–43). Poistot voivat tuoda paljon kaivattua hyllytilaa, joten turhaa työtä se ei ole.

Toisena tavoitteena on selvittää vaikuttaako kirjojen kansikuvitus niiden lainattavuuteen. Voisiko kirjan kansikuvitus olla se mikä kiinnittää potentiaalisen lukijan mielenkiinnon ja auttaa lainauspäätöksen tekemisessä? Kirjastot pistävät aineistoa kansi edellä esille niin paljon kuin kalusteet tekevät mahdolliseksi, houkutelakseen lukijoita niiden luokse. Olisiko siitä todellista hyötyä, jos kirjallisuutta saataisiin entistä enemmän esille tällä tavalla?

Kuvittaja Ossi Hiekkala kertoo työstään kuvittajana ja kuvitusmenetelmistään luvussa 3.

Työn rakenne etenee teoreettisesta viitekehystä tutkimukseen ja lopussa esitellään tutkimuksen tulokset. Tuloksia voi hyödyntää kirjastoissa vinkkeinä millaisesta aineistosta asiakkaat saattavat pitää eniten, sekä millaisessa fyysisessä kunnossa olevia kirjoja lainataan mieluiten. Tulokset voivat auttaa poistopäätösten tekemisessä, koska tutkimuksessa on kuultu kirjastoa käyttäviä asiakkaita, joiden mielipide vaikuttaa kirjojen kiertoon.

2 KIRJAN KANNET

Kirjan kansien ulkonäkö vaihtelee suuresti niin koon, materiaalin, typografian kuin kuvituksenkin osalta. Yksi asia kuitenkin pysyy: kansien on tarkoitus kertoa, mitä kirja pitää sisällään ja suojata sivuja. Kuinka onnistuneesti kirjan visuaalinen ulkonäkö on toteutettu, riippuu henkilöistä jotka ovat osallisia suunnittelussa. Kirjastossa kirjan kansien ulkonäön tulisi houkutella potentiaalinen lukija kiinnostumaan kirjasta ja parhaassa tapauksessa saada hänet myös lainaamaan sen. Kirjaa ei välttämättä lainata pelkkien kansien perusteella, mutta niillä on suuri vaikutus siihen, ottaako asiakas kirjan käteensä tarkempaan tutkiskeluun. Etukannen pitäisi kuvata kuvituksen avulla kirjan sisältöä ja antaa vihjeitä lukijalle. Takakannessa on perinteisesti kerrottu tarkemmin kirjan juoni. Ihanteellisessa tilanteessa asiakas lainaa teoksen, jota ei normaalisti lainaisi, sen kansien ansiosta. Kannet ennen kaikkea markkinoivat kirjaa.

Aikoinaan kannet vain suojasivat kirjaa. 1800-luvulla kirjan ympärillä oli vain ohut kääre. Parempilaatuisissa sidoksissa, kuten nahkaisissa, oli suojana paperia tai kartonkia. Näihin paperisiin kansiin kirjakauppiaat leikkasivat aukkoja, joista näki kirjan otsikon ja kannen muotoilun. Kansia kehitettiin tästä; kirjan otsikko ja muotoilu otettiin osaksi suojaavaa kantta. Tästä kehittyivät kirjan kannet, sellaisina kuin me tunnemme ne tänään. (Sonzogni 2011, 16.)

Vielä vuosisatoja kirjojen kopioinnin keksinnän jälkeen, kirjoja voitiin myydä ilman minikäänlaista sidontaa. Kirjapainot saattoivat laittaa jakoon irtonaisia sivuja, jotka ostaja sai mieltymyksensä mukaan sitoa valitsemallaan materiaalilla. Vuonna 1820 William Pickering esitteli kangassidontaa ja vuonna 1832 John Murray kehitti tavan, jolla kansiin saatiin lehtikultauksella kirjaimia ja koristeita. Näiden kehitysten ansiosta kustantajat saattoivat kehittää taiteellisempia kansia, jotka esteettisesti miellyttäisivät asiakkaita ja heijastaisivat kirjan sisältöä. Vuoteen 1880 mennessä kirjojen kannet voisivat sisältää täysin värilliset kannet. (Knowlton & Hackert 2015, 113.)

2.1 Visuaalinen merkitys ja hyöty kirjalle

Useat ulkomaalaiset kirjastot ovat suorittaneet tutkimuksia, joissa verrataan visuaalisesti ”aktiivisia” kansia niihin, joissa ei ole kuvitusta ollenkaan. Vuonna 1972 tehdyssä tutki-

muksessa Illinoisissa todettiin asiakkaiden käyttävän kirjojen silmäilyä suurimpana tapana etsiä luettavaa. Sama tutkimus toteutettiin vuonna 1981 Jamaikalla, jossa todettiin kirjojen kansissa olevien kuvitettujen suoja-paperien vaikuttavan asiakkaiden kirjavalintoihin ja lainaukseen. Sveitsissä testattiin vuonna 1990 kirjojen parempaa esillepanoa ja sen vaikutusta niiden lainattavuuteen. Testin tuloksena esillä olleet kirjat lainattiin kymmenen kertaa useammin, kuin hyllyssä olleet. (Knowlton & Hackert 2015, 114.)

Kirjastojen panostaessa kirjahankintoihin ja valitessa paremmista materiaaleista valmistettuja kirjoja, voidaan olettaa asiakkaiden lainaavankin kyseisiä kirjoja enemmän. Kirjat jotka tarjoavat kansissaan oleellista informaatiota sisällöstään, lainataan paljon useammin, kuin kirjat jotka ovat pelkistettyjä. Pelkistetyissä kirjoissa ei usein ole kuvitettuja paperikansia. Kirjojen ollessa hyllyissä, niiden kansilla on tärkeä rooli lainattavaksi tulemisessa. Sivussa olevan pienen kokoelman kirjojen lainattavuus on pienempi, kuin isomassa ryhmässä olevien kirjojen. Asiakkaat eivät halua nähdä vaivaa mennäkseen katsomaan muusta ryhmästä irrallaan olevaa kokoelmaa. Tällainen kokoelma voi olla esimerkiksi normaaleihin hyllyihin mahtumattomat suurikokoiset kirjat, jotka ovat sijoitettu muista kirjoista erikseen. (Knowlton & Hackert 2015, 115, 117–118.)

Kirjalle uskollinen ja mahdollisimman montaa lukijaa houkuttelevan kannen tekemisessä huomioitavien asioiden määrä on laaja. Mitä värejä käyttää, muotoja, kuvia, henkilöitä vai täysin fiktiivinen kuva. Pitää myös pohtia tuleeko pyrkiä miellyttämään kaikkia, vai vain kirjan kohderyhmää. Tunnistaako lukija kirjan genren jo kannesta? Ihmiset saattavat muistaa paremmin kannen kuvan tai värin, kuin kirjailijan tai kirjan nimen. Onneksi on olemassa palvelu, jolla voi etsiä kirjojen kansia siinä olevilla elementeillä. Ei tarvitse muistaa kirjan nimeä, kun jo kannen värillä tai siinä olevalla esineellä pääsee jo pitkälle. Palvelun tarjoaa Kirjasampo.fi, joka on suomalaisten kirjastojen kirjallisuusverkkopalvelu (Kirjasammon www-sivut 2016).

2.2 Visuaalinen lukutaito

Visuaalinen lukutaito on opittu taito tulkita ja luoda visuaalisia viestejä oikeilla tavoilla (Pettersson 2009, 38). Visuaaliset materiaalit kommunikoivat katsojan kanssa, välittäen viestejä. Kuvien kommunikaatiossa tulee usein huomioida visuaalisuuden ja tekstien lisäksi niiden yhdessä välittämä viesti. Nämä viestit ovat tärkeitä kuvien tulkitsemisen ja ymmärtämisen kannalta. Voidaan olettaa, että visuaalinen lukutaito ja kuvien käyttö ovat tärkeä osa viestien muotoilua. Voidaan myös olettaa toisinpäin, että viestien muotoilu on

tärkeä osa visuaalista lukutaitoa. Visuaalinen lukutaito ja viestin muotoilu konsepteina limittyvät keskenään (Pettersson 2009, 40). Visuaalinen lukutaito on myös taitoa lukea, tuottaa ja kommunikoida visuaalisesta sisällöstä ja sen kautta (Beaudoin 2016, 377).

Visuaalisen lukutaidon tavoitteita:

- visuaalisen lukutaidon omaavista henkilöistä tulee luovempia ja kriittisempiä ajattelijoita erotellessaan, analysoidessaan ja arvioidessaan mitä näkevät
- henkilöistä tulee visuaalisen materiaalin tekijöitä, demonstroidessaan kykyä luoda kuvia mielessään ja kommunikoidessaan visuaalisesti muiden kanssa
- henkilöille kehittyy yksilöllisempi perspektiivi tunnistaessaan ja arvostaessaan kuvan luomisen estetiikkaa
- henkilö ymmärtää, hyväksyy ja arvostaa henkilökohtaisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti erilaisia keinoja kuvien luomisessa
- henkilöistä tulee arvostelukykyisempiä kuluttajia ymmärtäessään mainonnassa käytettyjä motiiveja, metodeja sekä tunteellisia keinoja (Rezabek 2005, 19).

Visuaalisen lukutaidon opettelu aloitetaan jo lapsena. Alakouluissa lapsia kehoitetaan tuottamaan kuvia ja kuvittamaan kirjallisia töitään. Opettajat eivät korjaile kuvatuotoksia, tai arvostele niitä samalla tavalla kuin tekstejä. Kuvat nähdään osana itsensä tulkitsemista, eikä siinä ole oikeaa tai väärää tapaa. Lapsen vanhetessa kirjoittamisen tärkeys korostuu ja tuotettujen kuvien aiheet muuttuvat teknisemmiksi. Koulun ulkopuolella kuvien merkitys kuitenkin kasvaa, niihin yhdistyessä erilaisissa julkaisuissa kirjoitettua tekstiä, kuvia tai ääniäkin. Tästä syystä visuaalisen lukutaidon harjoitus ja opetus ovat tärkeä osa kasvamista ja kehittymistä. (Kress & Leeuwen 2006, 17–18.)

Visualisointi eli tapa rakentaa mielikuvia lukiessa, vaikuttaa lukijan luetun ymmärtämiseen. Visualisointi auttaa saamaan paremman yhteyden luettuun tekstiin ja kehittämään paremman mielikuvan siitä. Samalla voi myös olla helpompaa muistaa luettuja yksityiskohtia ja elementtejä. Kyky luoda mielikuvia mielessään lukemisen aikana on tärkeä elementti lukemiseen sitoutumisessa. (Seglem & Witte 2009, 217.)

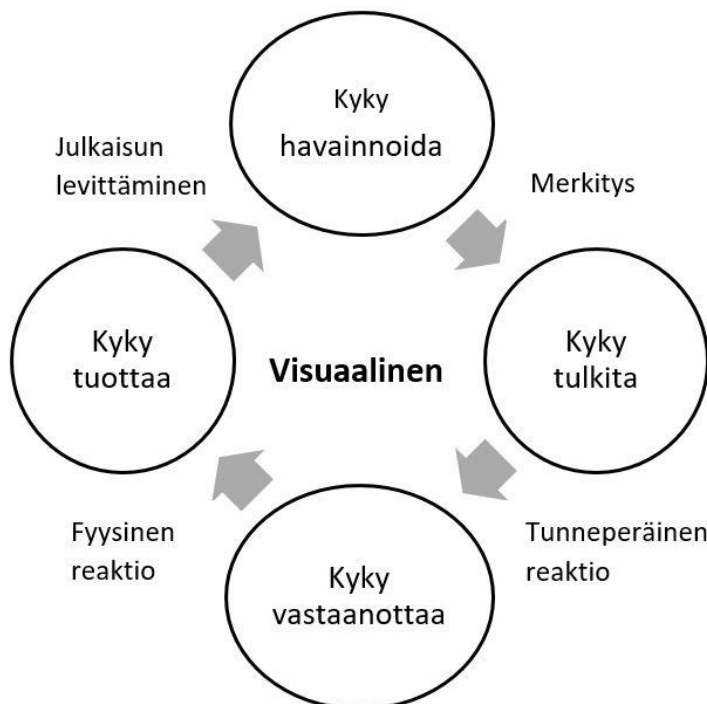
Visuaalisesti lukutaitoinen henkilö osaa:

- määritellä kuvallisen materiaalin luonteen ja tarpeen
- kuvallisen materiaalin tehokas löytäminen ja käsiksi pääseminen

- kuvallisen materiaalin tulkinta ja analysointi
- kuvallisen materiaalin ja lähteiden arviointi
- kuvallisen materiaalin tehokas käyttö
- merkittävän kuvallisen materiaalin suunnittelu ja luominen
- kuvallisen materiaalin luomista ja käyttöä ympäröivien eettisten, lainomaisten ja ekonomisten asioiden ymmärrys

Nämä edellä mainitut standardit viittaavat siihen, että visuaalisesti lukutaitoinen osaa sekä lukea, että luoda kuvallista materiaalia. (Berry ym. 2015, 8)

”Visuaalinen pätevyys” on paradigma kyvyille tuottaa, havainnoida, tulkita ja vastaanottaa visuaalista materiaalia. Ne luovat syklin, jossa visuaalista materiaalia tuotetaan käyttäen siihen vaadittavia taitoja. Niiden tuotantoa seuraa prosessit niiden levittämiseksi, joita ihmiset sitten havainnoivat. Havainnointia seuraa havainnoivan henkilön luomat mielikuvat ja merkitykset aiheesta. Tämä johtaa materiaalin tulkintaan, joka voi aiheuttaa reaktion henkilössä, jolloin ollaan omattu kyky vastaanottaa visuaalista informaatiota. Näin syklin seurauksena henkilö voi ruveta itse tuottamaan visuaalista materiaalia. (Müller 2008, 103–104.)

Kuvio 1. Visuaalisen pätevyden sykli (Müller 2008, 103).

2.3 Kansikuvitus

Kansikuvituksen tyyliin voi vaikuttaa sille suunniteltu kohderyhmä. Eri ikäisten ihmisten nähdessä ja kokiessa värit eri tavalla, tulee se ottaa huomioon kantta suunnitellessa (Adams ym. 2012, 226). Mikä on se kirjailijan ja kustannusyhtiön suunnitteleman ja toimivan kohderyhmän kannalta se toimivin ratkaisu? Kokemuksella ja kokeilemalla sitä voidaan koittaa selvittää.

Kirjaa kuvittaessa ongelmaksi voi tulla tekstin luoma mielikuva. Kuvittaja ei ole ainoa, joka kuvittelee esimerkiksi kirjan hahmot tietynlaiseksi, vaan pitää ottaa huomioon myös kirjailijan ja kustannusyhtiön toiveet. Myös kirjan antama pinta-ala voi rajoittaa paljon kuvituksen aihetta (Sonzogni 2011, 22). Kirjan genre myös auttamatta rajoittaa kuvituksen aihetta, jos halutaan, että asiakkaat erottavat mihin genreen se kuuluu. Tietyn genren kirjojen kansikuvitukset voivat olla samankaltaisia niiden aiheiden tai teemojen takia.

Kuvituksessa huomioitavista asioista parhaiten esille nousevat värit ja niiden käyttö erilaisissa viestintätarkoituksissa ja erilaisille kohderyhmille suunniteltaessa. Väreistä tulisi suosia kirkkaita ja voimakkaita värejä, kontrasti auttaa kiinnittämään lukijoiden huomion visuaalisesti täydessä tilassa (Adams ym. 2012, 195, 206). ”Aikaa kestäviin” kansiin tulisi valita mieluummin turvalliset värit, kuin villit ja värikkäät (Adams ym. 2012, 224).

Kylmä Puhdas Tyhjä	Luja Säilyvä	Rauhallinen Tyytyväinen Järjestys
Tulevaisuus Onnellisuus Kunnianhimo	Puolueeton, mutta itsenäinen	Lumoava Mystinen Ilo
Toiminta Kiihtymys Kilpailu	Turvallisuus Sosiaalisuus Mukavuus	Kohtalo Joustamaton Moderni

Kuva 1. Värien psykologia (Huovila 2006, 45).

Kirjassa "Book Design" neuvotaan, että kannen suunnittelijan voi olla hyvä käydä tutkimaan kirjakaupassa erilaisia kuvitustyyliä ja sitä, miten ihmiset katselevat ja ostavat kirjoja. Kohderyhmän ikää huomioidessa ei tulisi sortua stereotyyppioihin, mutta huomioida se kuitenkin. Eri maissa painetuissa kirjoissa on eroa kuvituksessa, johon voi vaikuttaa paikallinen kulttuuri ja näkemys asiakaskunnasta. Voi siis olla hyödyllistä katsoa samaa kirjaa, joka on painettu eri kielille ja poimia siitä ideoita kuvitukseen. (Haslam 2006, 162.)

Kannet markkinoivat kirjoja ja voivat myös promotoida brändiä. Jos kirjasarjassa on jo ilmestynyt kirjoja ennestään, tulisi uuden kirjan jatkaa samanlaista linjaa kuvituksen suhteen. Tällä halutaan varmistaa, että mahdollinen lukija ymmärtää kirjan olevan osa sarjaa ja tämä auttaa taas siinä, että sarjan muitakin kirjoja voidaan lainata, kun lukija on jo kiinnostunut sarjan muista osista. Usein kirjasarjan kuvittaa sama kuvittaja alusta loppuun. Kirjasarjan yhtenäinen ilme tulisi huomioida myös kirjojen esillepanossa. Kirjat huomataan paljon paremmin, kun ne on aseteltu ryhmänä esille (Haslam 2006, 165). Kirjasarjat ovat kirjaston hyllyissä ryhminä, kun niillä on yleensä yksi kirjoittaja ja yksi genre. Kirjat hyllytetään aakkosjärjestykseen, jolloin kirjasarjan osat eivät välttämättä ole järjestyksessä, mutta osan numero on voitu ilmoittaa selkeästi jo kirjan selässä, kannessa tai viimeistään ensimmäisillä sisäsivuilla.

Jos kirjasta ollaan tehty tai ollaan tekemässä elokuva, voi kansikuvituksena käyttää otosta elokuvasta. Näin kirja mainostaa itseään ja elokuvaa (Sonzogni 2011, 17). Elokuvat saattavat kiinnostaa joitain ihmisiä enemmän kuin kirjat, mutta tarpeeksi mielenkiintoinen elokuva saattaa saada katsojan kiinnostumaan myös kirjasta.

Uudet painokset

Uudet painokset ovat hyvä tilaisuus tarpeen vaatiessa muokata kansikuvitusta. Jos ollaan huomattu, että kovakantisena julkaistun painoksen kansikuvitus on saanut huonoa palautetta, voidaan se muuttaa uuteen painokseen. Uusi painos usein seuraa vuoden ensimmäisen perässä, joten suunnittelu- ja harkinta-aikaa on. Voi myös olla tilanteita, jossa koko kirja saa muodonmuutoksen, niin kuvituksen, kuin otsikonkin suhteen. Näissä tapauksissa on löydetty vanhempi kirja, joka halutaan pukea uusiin kansiin ja antaa uusi houkuttelevampi otsikko ja samalla uusi mahdollisuus markkinoilla. Kirjan sisältö pysyy alkuperäisenä. (Medley, 2014.)

Kansikuvituksen muuttaminen painosten välillä voi olla asiakkaille hämmentävää. Varsinkin, jos julkaisuiden välillä on kulunut vuosia. Kirjan voidaan olettaa olevan kirjailijan uusin teos ja epähuomiossa aloittaa lukemaan samaa kirjaa (Medley, 2014). Teema-haastattelussa on mukana saman tekijän kolme kirjaa, kaksi suomenkielistä ja yksi englanninkielinen. Kirjat toimivat esimerkkinä erilaisista kansikuvituksista saman kirjan kohdalla, kun kaikissa kolmessa kirjassa on erilainen kansikuviutus. Tarkoituksena on selvittää, häiritseekö, tai hämääkö se kirjaston asiakkaita. Lisää kyseisistä kirjoista voi lukea luvusta 6.2, jossa käsitellään tutkimukseen valittuja materiaaleja.

2.4 Vuoden kauneimmat kirjat

Vuosittain Suomen kirjataiteen komitea valitsee vuoden kauneimpien kirjojen kokoelman. Heidän tavoitteenaan on ”kiinnittää huomio kirjoihin kirjataiteellisinä kokonaisuuksina”. Joka vuosi yksi kirja palkitaan Kaunein kirja -arvonimellä ja omana ryhmänä valitaan vuoden onnistuneimmat kannot (Suomen kirjataiteen komitean www-sivut 2016). Heidän arkistojaan hyödynnettiin valitessa tutkimuksen aineistoa.

Kirjataiteen komitea kiinnittää arvosteluissaan huomiota typografiaan, materiaaleihin, tekniseen toteutukseen ja taiton luomaan kokonaisvaikutelmaan, kun on kyse Vuoden kauneimman valinnasta.

Kuva 2. Kirjataiteen komitean Vuoden kaunein kirja 2015 (Suomen kirjataiteen komitean www-sivut 2016).

”Kalevala ja opas sen lukemiseen” valittiin Vuoden 2015 kauneimmaksi, koska kirjaa on pidetty vähäeleisenä, olematta kuitenkaan ”kuivakas”. Raati on tuntenut kirjan olevan

perinteitä kunnioittava, mutta raikas. Kirja on käteen sopiva ja sivujen reunojen punaisesta väriytyksestä on pidetty sen erottaessa varsinaisen Kalevalan itse lukuoppaasta, joka on lopussa.

”Virkistävä tulokas kullalla silattujen, taideteoksin kuvitettujen Kalevala-jättiläisten joukkoon: oikeasti luettavaksi tarkoitettu Kalevala!” – Suomen kirjataiteen komitea (Suomen kirjataiteen komitean www-sivut 2016).

2.5 E-kirjat

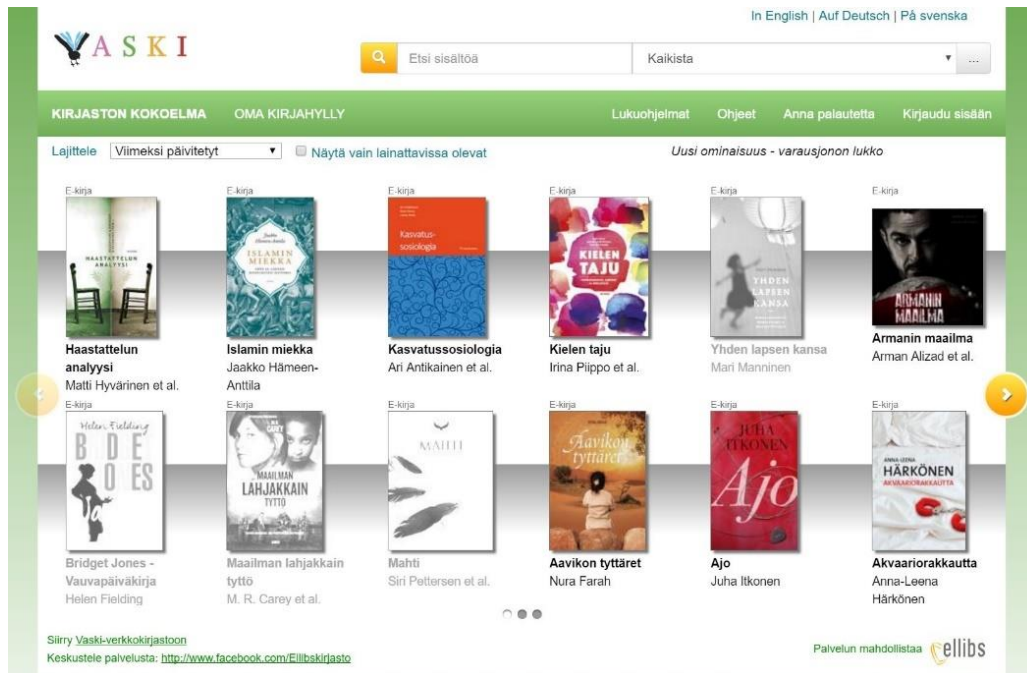
Kirjallisuuden siirtyessä lukulaitteille, e-kirjat eivät tarvitse nykyisen kaltaisia kansikuvia. E-kirjojen kansista voi tulla enemmän ”etiketin omaisia” (Jenni S. 2011) jolloin kansikuvituksen merkitys vähenee. Tämä merkitsee paperisille kirjoille sen, että niitä voidaan ruveta keräilemään, jos ne vähenevät ja e-kirjat yleistyvät entisestään. Paperisten kirjojen kansikuvituksen merkitys voi siis jopa kasvaa tulevaisuudessa.

”Jatkossa lukijoilla pitää olla syy, miksi ostaa kirja painettuna, jos sen saisi sähköisenäkin” – Kuvittaja Emmi Kyytsönen (Jenni S. 2011)

Vaski-kirjastoilla (Varsinaissuomalainen kirjastoyhteistyö) on kaksi e-kirjatietokantaa, joissa on kaunokirjallisuutta. Tietokannat ovat Ellibs, sekä OverDrive. Tietokantoja on vertailtu seuraavissa luvuissa kirjoista olevien kuvakkeiden ja käyttäjäystävällisyyden kannalta. Kummassa näkyvät kirjojen kansikuvitukset parhaiten ja onko kansi se mistä näkee parhaiten, mistä kirjasta on kyse? Käytön helppous on yksi ratkaiseva tekijä siinä, kokeeko potentiaalinen käyttäjä sen miellyttäväksi tavaksi lukea kirjaa.

Ellibs

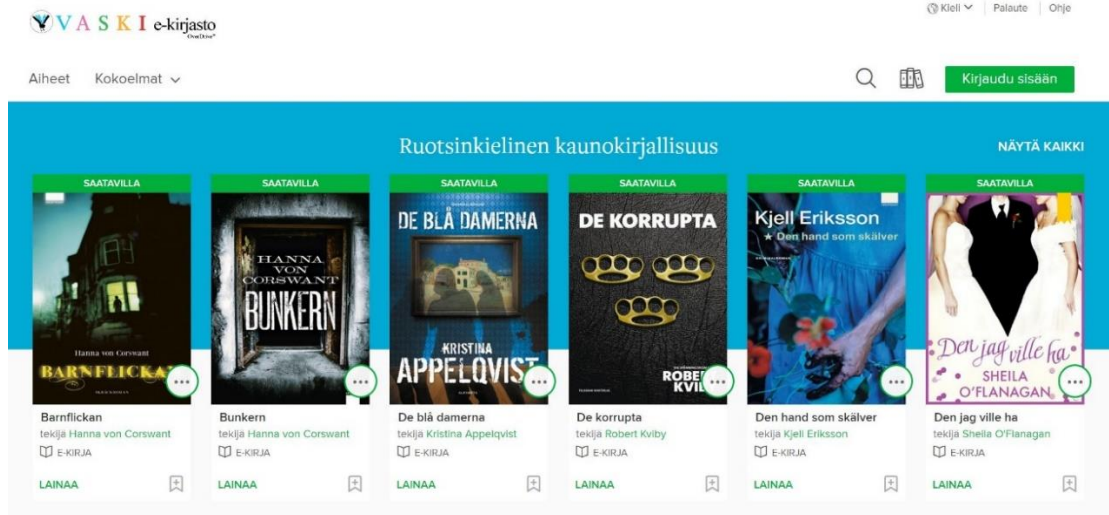
Ellibs-tietokannassa kirjoista näkyy paremmin kansikuvitus, kuin kirjailijan tai kirjan nimi. Kirjat näkyvät siististi kahdessa rivissä ja kirjan valinta on helppoa. Tietokannassa on hyvin kerrottuna mitä kirjoja ei pysty sillä hetkellä lainaamaan, koska ne näkyvät mustavalkoisina. Tällöin erottuu vielä paremmin saatavilla olevien kirjojen kansien sävyt. Ellibs-tietokanta koostuu enimmäkseen suomenkielisestä kaunokirjallisuudesta, sekä suomen- ja englanninkielisestä tietokirjallisuudesta. Tietokannasta lainataan kirjoja lataamalla ne omalle laitteelle ja lukemiseen tarvitaan lukuohjelma. (Vaski-kirjastojen www-sivut 2016.)

Kuva 3. Kuvakaappaus Vaskin Ellibs-tietokannasta (Vaski-kirjastojen www-sivut 2016).

OverDrive

OverDrive-palvelussa kirjat näkyvät suurempina kuvakkeina, kuin Ellibsissä. Kirjojen kannet ovat erittäin hyvin esillä ja kansikuvat näkyvät paljon paremmin, kuin kirjan tiedot niiden alapuolella. Saatavuustiedot on ilmoitettu kuvan ylälaidassa vihreässä "raidassa", joko "saatavilla", tai "lainattu". Lainatut kirjat eivät muuten ulkonäöllisesti eroa lainattavista mitenkään, ja tämä voi johtaa harhaan, jos ei ole tarkkana. Aiemmin mainittu Ellibs-tietokannan tapa muuttaa lainatut kirjat mustavalkoisiksi, saattaa olla useimman vertailijan mielestä paljon toimivampi ratkaisu. OverDrive-palvelussa on enimmäkseen englanninkielistä kaunokirjallisuutta, osa on ruotsiksi. Kirjojen lukemiseen ei vaadita lukuohjelmaa, vaan kirjan voi avata uuteen välilehteen. Kirjan lataus on myös yksi vaihtoehto, jos ei halua lukea kirjaa verkon välityksellä. (Vaski-kirjastojen www-sivut 2016.)

Kuva 4. Kuvankaappaus OverDrive-tietokannasta (Vaski-kirjastojen www-sivut 2016).

3 HAASTATTELUSSA KUVITTAJA

Jotta saisi paremman käsityksen siitä, mitä kuvittamiseen kuuluu ja asiantuntijan mielipiteen niiden tärkeydestä kirjojen mainonnassa, pyydettiin haastatteluun kuvittaja, joka on tehnyt kansikuvituksia tai ollut mukana suunnitteluprosessissa. Koska kuvitus riippuu osittain myös kuvittajan omista mieltymyksistä, eikä vain kirjailijan tai kustannusyhtiön toiveista, toiveena oli hänen avaavan ammattiaan kirjojen markkinoinnin kannalta ja kertovan omia näkemyksiään kirjoista kirjastoissa.

Kuvittaja Ossi Hiekkala vastasi ilmoitukseen Kuvittaja ry:n ryhmässä, jonka ryhmän yhteyshenkilönsä siellä julkaisi. Hiekkala on edustettuna NAPA Arts & Licensing Agency:llä. Kuvitusten lisenssejä myyvän agentuurin verkkosivuilla on Hiekkalan esittely, jossa lukee: ”Ossin tyylilaji on realistinen kuvitus, vaihdellen maalauksellisesta hyperrealismiin. Useimmiten käytettyjä tekniikoita ovat guassi, akryyli, lyijykynä ja digitaalinen kuvitus – tai näiden sekoitus. Orgaanisen elävät elintarvikekuvitukset, hahmokuvitukset ja pulp-henkiset kuvat ovat Ossin erityisalaa.”

Kuva 5. Ossi Hiekkalan kirja ”Nimettömien hautojen maa” (The Amazing Archipictor 2016).

Hiekkalalta kysyttiin yleisiä kysymyksiä kuvittajan työstä ja ensimmäisenä sitä, miten hän on päätenyt alalle. Hän kertoi kuvittajan ammatin olleen hänen tavoitteensa teini-ikäisestä asti. Hän meni ensin opiskelemaan graafista suunnittelua Lapin yliopistoon ja sieltä valmistumisen jälkeen kahdeksi vuodeksi apurahan turvin Japaniin, Hokkaido Tokain yliopistoon, opiskelemaan kuvitusta. Hän oli ollut aiemmin samassa paikassa vaihdossa vuoden verran. Palattuaan Japanista Turkuun, hän perusti toiminimen ja aloitti ammattimaisen kuvittamisen. Hän jakaa nykyään studion Pasilassa.

Hiekkala kertoo työllä olevan paljon hyviä puolia; hän saa tehdä itselleen mieluista työtä, jossa kehittyy koko ajan. Asiakkailta hän saa haastavia projekteja, joissa hänen osaamisensa haastetaan. Huonoina puolina hän mainitsee tulojen epätasaisuuden. Projekteja saattaa toisinaan tulla paljon ja joskus niitä saa odotella. Hän mainitsee työn olevan monesti aika yksinäistä, mutta hyvä työyhteisö auttaa jaksamisessa.

Kysymykseen ”Mikä toimii kuvituksessa ja mikä ei?”, Hiekkala ei osannut vastata mitenkään yleispätevästi ja se on ymmärrettävää. Hän sanoo, että kuvittamisessa vältettävät asiat riippuvat pitkälti aiheesta ja käyttötarkoituksesta, mutta hänen oma nyrkkisääntönsä on, että: ”yksityiskohtien karsiminen ja fokukseen keskittyminen on usein vahvan kuvan lähtökohdat. Moni kuva menee pilalle yksityiskohtien tulvassa”.

Hiekkala toteaa kannen myyvyyden olevan tavallaan tärkeää. Kuvan tehtävä on kuitenkin myydä kirja ostajalle, eikä ”pönkittää” taiteilijan omia mielihaluja. Kannen pitää olla sellainen, että potentiaalinen ostaja pysähtyy kohdalla, ottaa sen käsiinsä ja haluaa tietää, mitä kannen takana on.

Kannen suunnittelussa ja toteutuksessa on kuulemma rajoitteita. Kustantajalla ja kirjailijalla saattaa olla vahvoja mielikuvia, mutta usein he jättävät ideoinnin kuvittajalle. Jätettäessä ideointi kuvittajalle, tulee tuloksena vahvempia kansia. Hiekkala pyrkii lukemaan kirjan ja valitsemaan sieltä mielestään tärkeimmät jutut, jotka kertovat kirjasta eniten, mutta eivät paljasta liikaa. Hän pyrkii omassa työssään tekemään perinteisempiä kansia, usein vahvasti klassisten kansien inspiroimana. Hän ei seuraa trendejä lainkaan.

Kuva 6. Ossi Hiekkalan kuvittamia kirjoja.

Hiekkala sanoo, ettei kuvituksella voi miellyttää kaikkia kerralla, joten on parempi huomioida potentiaaliset lukijat mieluummin. Hän haluaa kuitenkin tehdä kuvituksia, joihin lukijat eivät ole tottuneet. Monien lukiessa uskollisesti tietyn kirjailijan teoksia, voi heitä koittaa yllättää tekemällä ”normaalista” poikkeavia kansia. Hän pitää itse eniten dekkarien kansien tekemisestä, mutta hänelle kelpaa aihe kuin aihe, kunhan siitä löytyy tarttumapintaa. Hän hakee mieluiten vahvoja ratkaisuja, joten kovin herkkien kansien tekeminen voi olla hänelle hankalaa. Hän kuitenkin pitää herkkyyttä kiehtovana, jos sitä pääsee käyttämään.

Yhtensä kysymyksenä oli, että uskooko hän kansikuvituksen vaikuttavan lainattavuuteen. Hiekkala sanoi, että varmasti vaikuttaa samalla tavalla kuin kaupassakin. Hän on itse kirjaston asiakas ja kokee, että hyvännäköinen kirja, joka on kansi edellä esillä hyllyssä, vie hänen huomionsa paremmin, kuin selkämys. Suomalaisista kuvittajista hän nimeää Jussi Kaakisen ja Timo Mänttärin tekevän ”komeita kansia”. Hän myös kertoo inhoavansa syvästi kuvapankkikuvista tehtyjä kansia. Hän toteaa niiden kaikkien näyttävän samoilta, varsinkin dekkareissa.

Kuva 7. Jussi Kaakisen (vasen) ja Timo Mänttärin (oikea) kansikuvitus-esimerkit (Napa Agencyn ja Linjamiesten www-sivut.)

Hiekkalalta kysyttiin mielipidettä kirjastossa tehtävään työhön kirjojen suojaamisen eteen, mutta hänellä ei ollut mielipidettä asiaan. Lopputuloksena voidaan todeta, että kansikuvilla on sama vaikutus kaupassa ja kirjastossa: kirjalla on muutama sekunti aikaa vakuuttaa potentiaalinen lukija siitä, että se kannattaa lukea. Kansikuvittajilla on siis suuri vaikutus kirjojen menestykseen markkinoilla.

4 KIRJAN FYYSINEN OLEMUS

Kaikki kirjaston kokoelmiin tulevat kirjat suojataan muovittamalla kannet, ennen kuin ne ovat lainattavissa. Tällä ehkäistään kirjojen kulumista ja pidetään ne mahdollisimman hyvännäköisinä, mahdollisimman pitkän ajan. Yksi syy aineiston poistamiseen on sen huono fyysinen kunto, ja tätä halutaan välttää. Kirjojen korjaus on yksi keino poistojen vähentämiseen. Jos kirja saadaan korjattua sellaiseen kuntoon, ettei se hajoa enempää tai heti uudestaan, kannattaa se korjauttaa. Kirjojen korjausten viedessä kirjaston resursseja, kannattaa miettiä sen todellista hyötyä kirjalle ja kirjastolle.

4.1 Sidottu ja nidottu

Kirjoja on sidottuja, jotka ovat kovakantisia, sekä nidottuja, jotka ovat pehmeäkantisia. Nidottuja kutsutaan myös pokkareiksi. Sidottujen kirjojen kovat kannet ovat usein tehty pahvista, jotka voi päällystää paperilla, muovilla, kankaalla tai muulla tarkoitukseen sopivalla materiaalilla (Otavan kirjapaino 2016). Kovakantiset kestävät valmistuksessa käytettyjen materiaalien ansiosta paremmin käyttöä ja kulumista. Pokkareissa on vaarana, melko pehmeästä materiaalista valmistettujen kansien vuoksi, kulmien painuminen ja kansien taantumisen. Pokkarit ovat usein kaunokirjallisuudessa uusia painoksia. Uusi painos voi korvata kokonaan aiemman painoksen tai tulla kokoelmaan sen lisäksi. Tämä on yksi keinoista korvata rikkoutunut painos tai vastata kysyntään silloin, kun halutaan pitää kustannukset mahdollisimman alhaisina. Kirjastonhoitaja Hannele Lyts kertoi, että pokkarit eivät maksa kirjastolle yhtä paljon kuin kovakantiset, ja hintaeron selittää kirjoissa käytetyt materiaalit.

Osassa kirjoista on irralliset suojakannet kovien kansien päällä, jotka voivat olla tehty ohuestakin materiaalista, kuten paperista. Näihin kansiin on painettu kuvat ja tekstit, eikä tästä syystä kirjan sidottuihin koviin kansiin ole välttämättä panostettu sen suuremmin, kuin esimerkiksi painattamalla kirjailijan ja kirjan nimi. Näitä herkkiä irrallisia kansia halutaan suojata kiinnittämällä ne muovituksessa kiinni kirjan omiin koviin kansiin, ettei ne pääse repeämään, tai muutenkaan menemään rikki.

Jos kirjasta on saatavilla uudempi painos, joka on puhdas ja ehjä, lainataan se usein mieluummin kuin kuluneempi kappale. Uuden painoksen ollessa aivan uuden näköinen, puhdas ja siisti, koetaan sellaiset kirjat miellyttävämmiksi lainata. Teemahaastattelussa

kysyttiin mielipidettä tähän asiaan asiakkailta ja vastauksia voi lukea tutkimustuloksista luvussa 6.3. Kirjaston asiakkaat usein kunnioittavat sitä seikkaa, että kirjaston kirjat eivät ole heidän omaisuuttaan ja siitä syystä niitä tulisi kohdella varoen. Vahinkoja tietenkin sattuu ja kirjastoissa toivotaan, että vahingon sattuessa, ilmoittaisi kirjan lainaaja sen henkilökunnalle palautuksen yhteydessä. Tällä halutaan ehkäistä kirjan menemistä takaisin hyllyyn tai seuraavalle lainaajalle, ennen kuin se on korjattu tai poistettu kokonaan kokoelmasta. Jos rikkoutumisesta ei kerrota, on vaarana, että esimerkiksi irronnut sivu häviää kokonaan. Siitä seuraa, että kirja joudutaan poistamaan kokoelmasta, koska se on puutteellinen. Kirjoille sattuneista vahingoista ei välttämättä peritä maksua, ellei kirja ole mennyt asiakkaan käytössä lainaus- ja korjauskelvottomaksi.

4.2 Muovituksen ekologisuus

Kirjojen kansien ollessa usein valmistettu pahvista tai muusta kierrätyskelpoisesta materiaalista, olisi niiden kierrättäminen ilman muovitusta helppoa. Usein heitettäessä kirjoja pois, niiden kannet irrotetaan ja laitetaan sekajätteeseen ja sivut kierrätetään. Kannet tekevät kierrätyskelvottomiksi niitä suojaava muovi, joka palvelee hyvin suojatessaan kirjaa kulumiselta, mutta ekologisessa mielessä se ei ole paras vaihtoehto. (Huttunen 2011, 55–56.)

Muovittamiseen käytetyt päällystysmuovit voivat olla valmistettu PVC- tai PP-muovista. PVC-muovia valmistetaan etyleenistä (hiiliä ja vetyä), sekä kloorista. Valmistuksessa ei käytetä uusiutumattomia luonnonvaroja, toisin kuin PP-muovissa, joka on polypropeenina. Polypropeeni on valmistettu öljystä. Usein PVC-muovista valmistetut esineet päätyvät kaatopaikalle. Kirjamuovien valmistaja Pelloplast Oy on tutkinut biohajoavien kalvojen käyttöä päällystysmuovien valmistuksessa, mutta eivät koe sen olevan mahdollista vielä lähitulevaisuudessa. (Huttunen 2011, 72–74.)

5 KIRJASTOYMPÄRISTÖSSÄ

Uutuuskirjat pääsevät kirjastoissa parhaiten esille niille varatuille telineille tai hyllyille, eli parhaille paikoille. Telineiden ja hyllyjen muodot ja koot vaihtelevat, mutta suurimmassa osassa kyseiset kirjat laitetaan esille niin, että kansi näkyy asiakkaille. Kirjat sijoitetaan yleensä kyseessä olevan genren hyllyjen viereen tai lähistölle.

Osa aineistosta liikkuu huonosti, joten voisiko vanhempaa ja huonosti liikkuvaa kirjallisuutta laittaa esille samalla tavalla, kuin uutuksiakin, eli hyvännäköiset esille niin, että kansi näkyy. Saisiko tämä vanhat ja unohdetut kirjat paremmin liikkeelle? Siistinä pysyneet yksilöt, kiinnostavilla kansilla, voisivat tulla lainatuiksi, kun kirjojen aiheet eivät kaukokirjallisuudessa niin sanotusti ”vanhene”. Esille voisi siis hyvin laittaa vanhempaakin kirjallisuutta. Ongelmana on tilan puute, sekä työntekijöiden mahdollinen ajan puute. Kennellä olisi aikaa etsiä huvikseen vanhempia kirjoja ja arvioida sen miellyttävyys ilman, että tietäisi tarkkaan mitä hakee ja mistä lähtee hakemaan. Rasion kaupunginkirjastossa kirjastonhoitaja Eija Kivinen-Dahla on tehnyt näyttelyitä, joissa hän on laittanut esille parin vuoden takaisia kirjoja, jotka ovat saattaneet jäädä ilmestymishetkellään huomaamatta asiakkailta. Tämä antaa niille uuden mahdollisuuden löytää lukijoita.

Kirjat ovat normaalisti hyllyissä niin, että asiakas näkee vain kirjan selän, eikä näin näe kantta, kuin ottamalla kirjan hyllystä ja vilkaisemalla miltä näyttää. Kirjan selästä ilmenee yleensä kirjailijan ja kirjan nimi, ja kansikuvitus jatkuu etukannesta usein myös selkään ja takakanteen. Potentiaaliset lukijat joutuvat näkemään vaivaa etsiessään hyllyistä uutta lukemista ja moni kirja jää lainaamatta jo sen takia, että ne ovat sijoitettu alahyllyille. Voidaan olettaa, ettei iältään vanhemmat henkilöt välttämättä edes pysty kumartumaan tutkimaan alahyllyjä ja he ovat kuitenkin iso osa kirjastojen asiakaskuntaa.

Kirjaston asiakkaiden tyypittely

Kirjallisuutta etsitään kirjastosta eri tavoilla. Kirjastonhoitaja Jouko Raivio on tyypitellyt kirjaston asiakkaita etsintätapojen mukaan seuraavasti:

- tekijäorientoitunut
- lajiorientoitunut
- aiheorientoitunut

Tekijäorientoitunut hakee kirjoja tietyn tekijän nimellä, käyttäen hyväkseen kirjaston tietokantaa, sekä aakkostettuja kokoelmia. Lajiorientoitunut hakee tietyn lajin kirjallisuutta käyttäen hyväkseen kirjaston tietokantaa ja siellä käytettyä asiasanoitusta, sekä omiksi ryhmiin sijoitettuja aineistolajeja. Aiheorientoitunut käyttää myös asiasanoitusta mieleisen kirjallisuuden hakemiseen tietokannasta. (Hypén 2006, 42.)

Aineistoa haetaan myös selailemalla yleisesti eri lajeja. Tällä haetaan uusia kokemuksia tai jotain, joka muistuttaa heidän aikaisemmin lukemiaan kirjoja. Heitä palvelevat erilaiset näyttelyt, joita kirjasto pitää aineistoillaan, sekä kirjojen esittelyhyllyt ja palautushyllyt. Palautushyllöjen ollessa tyhjiä, voi selailijoille tulla vaikeuksia löytää luettavaa, jos yleensä löytää tai luottaa kyseisen hyllyn tarjoavan aina jotain uutta. (Hypén 2006, 42.)

”Palautushyllyissä olevat kirjat ovat viestejä ja suosituksia toiselta lukijalta (vertaislukijalta): luin tämän, tämä on lukemisen arvoinen, ota tämä.” – Jouko Raivio (Hypén 2006, 42).

Suosittu kirjailijat ja kysyntä

Suurella kysynnässä olevia kirjoja ei välttämättä ehditä edes laittaa kirjastossa esille saakka, kun ne ovat jo varattu tai lainattu. Näitä kyseisiä kirjoja ovat uutuuskirjat, jotka ovat esimerkiksi suosittu kirjailijan uusi ja odotettu teos. Kirjastojen näppärän varausmahdollisuuden ansiosta nopeimmat saavat kirjan luettavakseen ensimmäisinä. Näiden haluttujen kirjojen ulkonäöllä ei ole ilmestymishetkellä niin suurta merkitystä, koska niille on jo kysyntää ja niitä tullaan lainaamaan heti ilmestymisen jälkeen, oli kirja minkä näköinen tahansa. Jos ei ole tietoinen kirjailijasta tai kirjasta, voi siitä kiinnostua jo ihan sen suuren kysynnän takia.

Vuonna 2000 ilmestyneessä artikkelissa on tutkittu vuoden 1999 kirjamarkkinoita Yhdysvalloissa. Ennestään tunnetut ja nimeä kantavat kirjailijat ovat dominoineet markkinoita ja uusien kirjailijoiden on ollut vaikea lyödä läpi. Tutkimuksessa on käynyt ilmi, että 75 prosenttia tutkituista kolmestasadasta kustantamosta, pitää kirjojen kansia tärkeimpänä kirjan myyntielementtinä. Takakannen tiivistelmääkään ei ole pidetty niin suurella arvolla, kuin kansikuvitusta. Tutkimus on kuitenkin osoittanut kirjojen ostajien ajattelevan toisin päin, eli takakannen tiivistelmä tai muu kanteen printattu informaatio kirjan sisällöstä, on tärkeämpi ostopäätöksen suhteen. Vain 23 prosenttia kyselyyn osallistujista

pitää kansikuvituksia ja ulkonäköä niin tärkeänä, että antaisi sen vaikuttaa ostopäätökseen. (Rawlinson 2000, 8.)

Kirjailijan ollessa erittäin tunnettu, voi kansikuvitus muovautua kirjailijan nimen ympärille. Nimi halutaan ilmaista mahdollisimman selkeästi, jotta sen erottaa helposti massasta ja lukija löytää sen nopeasti. On tapauksia, joissa kirjailijan nimi on peittänyt suurimman osan kannesta ja kirjan otsikko on näyttänyt pieneltä sivuotsikolta. Tällainen kansi on näyttävä ja toimiva, jos asiakkaan halutaan löytävän kyseisen kirjailijan teos helposti ja nopeasti. (Rawlinson 2000, 8.)

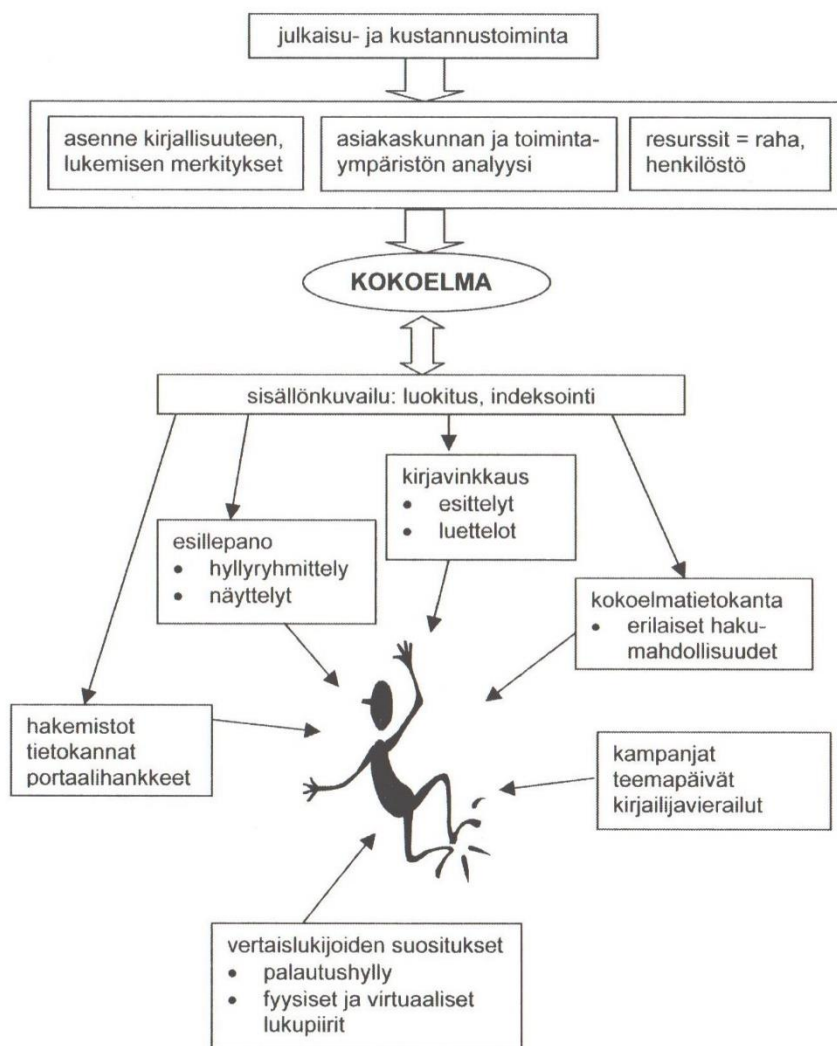
Vuonna 1990 ilmestyneessä artikkelissa on sanottu juurikin kirjailijan nimen olevan tärkein ”myyntivaltti”. Kuitenkin, jos kirjailija on tuntematon, kannattaa keskittyä kannen väriytykseen. Kirkasta väriä suositellaan, koska potentiaalinen lukija tulee huomaamaan sen ja se auttaa kirjaa erottumaan massasta. Tiettyä väriä ei ole mikä asiakkaisiin vetoaisi, mutta kannattaa pitää se yksinkertaisena. Suhde typografian ja kuvituksen välillä kannessa on myös tärkeää. Jos kannessa on hyödynnetty kirjailijan kuvaa, voi lukija kokea yhteyttä sen kanssa. Kansikuvitukseen sisällytetty kirja-arvostelut tai asiantuntijoiden mielipiteet kirjoista tuovat luottamusta kirjan sisältöön ja tämä helpottaa päätöstä kirjan lukemisesta. (Judging and selling a book by it's cover design 1990, 10.)

Nykyäänkin kirjojen kansikuvituksessa hyödynnetään kirja-arvosteluja tai asiantuntijoiden mielipidettä kirjasta, esimerkiksi arvostetun kirjailijan sitaateissa olevaa lainausta. Sitaatti voi olla sisällytetty kuvitukseen ja siinä kirjaa, tai kirjailijaa ylistetään. Ulkomaisten kirjojen suomennoksien kuvituksissa on helppo käyttää lainauksia tai muita arvosteluja, koska kirjat ilmestyvät ensin alkuperäisellä kielellään ja kuvittajat voivat kerätä informaatiota niiden ulkomaisista arvosteluista.

5.1 Näyttelyt, aineistojen esillepano ja nostot

Kirjastoissa kootaan näyttelyitä erilaisten teemojen ympärille ja se on yksi keino, jonka avulla kirjastot esittelevät kirjallisuutta ja auttavat asiakkaita valitsemaan itselleen luettavaa (Hypén 2006, 43). Näyttelyt ovat oiva keino saada vanhempaakin aineistoa esille, vaikka rajoitteena toimiikin tietty teema. Näyttelyihin valittavien aineistojen iällä ei ole suurta vaikutusta, jos se vastaa muuten teemaa. Tämä antaa vanhoillekin kirjoille tilaisuuden tulla osallisiksi ja sen avulla lainatuiksi. Jos halutaan tarjota ajankohtaista tietoa, tulee silloin aineistoa rajata sen pohjalta.

Kirjastot järjestävät myös kirjailijavierailuita sekä kampanjoita, kuten esimerkiksi Lukuviikkokampanjoita. Kirjavinkkaus on myös yksi tärkeimmistä tavoista esitellä aineistoa, niin lapsille kuin aikuisillekin. Lukupiireillä halutaan osallistaa asiakkaita ja kuulla heidän mielipiteitään kirjallisuudesta. Lukupiirin vetäjänä toimii usein kirjaston henkilökunnan jäsen. Lukupiirejä järjestetään, jos kirjastosta löytyy aikaa ja innostusta henkilökunnan, ja asiakkaiden joukosta. (Hypén 2006, 43–44.)

Kuvio 2. Kirjastojen tapoja esitellä aineistoa ja auttaa asiakkaita lukemisen valitsemisessa (Hypén 2006, 17).

Aineistoa nostetaan esille melko sattumanvaraisesti. Kirjastossa voi olla teemaviikkoja, jolloin teeman mukainen aineisto voidaan nostaa esille. Erilaiset telineet mahdollistavat aineiston paremman esillepanon. Uudemmat kirjat laitetaan niille suunnattuihin telineisiin ja palautettu aineisto palautushyllyille. Kirjastoissa on paljon muitakin telineitä, kuin

aiemmin mainitut. Hyllyjen päädyissä ja väleissä voi olla telineitä, joihin aineistoa saadaan esille niin, että kansi näkyy. Kovakantiset kirjat pysyvät usein itsenäisesti pystyssä kovan materiaalinsa ansiosta, mutta apuna voi käyttää myös akryylisiä telineitä, joihin kirja asetetaan pystyyn. Akryyliset telineet kuuluvat usean kirjaston esillepanovälineisiin. Kirjoja voidaan asettaa esille myös pienempien teemojen mukaisesti, kuten ”kirjastonhoitaja suosittelee”, ”lukupiirissä luetaan” tai ”kuukauden kirja”. Raision kaupunginkirjastossa on käytössä kuukausittain vaihtuva ”kirjan kannet auki” -vinkkaus, jossa kirjaston työntekijä valitsee suositeltavan kirjan ja kertoo siitä. Kirja on esillä kirjaston nettisivuilla, sekä kirjastossa, joissa molemmissa on kirjan yhteydessä suositeluteksti. Kyseisiä kirjoja on sijoitettu kirjastossa useampi samalle telineelle, jotta halukkaat saavat lainattua sen. (Raision kaupunginkirjaston www-sivut 2016.)

5.2 Raision kaupunginkirjastossa – kokoelmanhallinta

Kirjastonhoitaja Hannele Lyts kommentoi kirjaston kokoelmanhallintaa ja hankintoja. Ainoa asia, johon hän ei pystynyt kommentoimaan, oli e-kirjojen hankintaan liittyvät kysymykset. E-kirjojen hankinnat hoidetaan keskitetysti Vaski-kirjastojen sisällä ja Turun pääkirjasto hoitaa e-kirjojen kokoelmanhoidon.

Kirjaston hajonneiden kirjojen tilalle tilataan uusia painoksia vain, jos kirjaston kokoelmassa on tarpeeksi niteitä kyseisestä kirjasta tai, jos siitä ei ole ennestään uutta painosta. Jos hajonnut kappale on Raision ainut ja sitä on lainattu viime aikoina paljon, niin silloin tilataan uusi kappale, jos painosta on vielä saatavilla. Tapauskohtaisesti arvioidaan aina tilanne, että onko tarvetta tilata uutta kappaletta. Tässä kohtaa myös huomioidaan, että osan voi koittaa ”pelastaa” korjaamalla.

Kirjojen tilaaminen on yleisempää vanhentuneen tiedon tai suuren kysynnän takia, kuin huonokuntoisuuden. Tietokirjoista tilataan melkein aina uusi painos sellaisen ilmestyessä, jos kirjan sisältö on muuttunut tai uudistunut. Kysytyistä kirjoista, erityisesti kaunokirjallisuudesta, tilataan lisäkappaleita, jotta pystytään vastaamaan kysyntään. Hannele mainitsi esimerkkinä Finlandia-ehdokkaiden kirjat, jotka tulevat usein suureen kysyntään ja siihen halutaan vastata parhaan mukaan.

Kirjaa tilattaessa kirjan kansikuvitusta ei ole aina nähtävillä, mutta sen ei koeta olevan hankinnan kannalta ratkaiseva asia. Kirjan koon saa kuitenkin useimmiten tietää ja se on erityisen hyödyllistä lastenkirjallisuuden kohdalla. Kuvakirjojen koot voivat vaihdella

suuresti, niiden ollessa runsaasti kuvitettuja ja niiden voidessa sisältää suurta tekstiä. Näiden suurien kirjojen kohdalla pitää huomioida niiden mahtuminen hyllyihin. Lastenkirjoissa voi toimittajien sivuilla olla kuvailuissa myös mainittuna, jos ne sisältävät irtoavia osia, tai ovat muuten normaalista poikkeavia. Näissä tapauksissa niiden hankintaa voi harkita vielä uudemman kerran.

Kuten aiemmin mainittiin, uudet painokset ovat usein pökkareita niiden hinnan takia. Tähän vaikuttavat juurikin niissä käytetyt materiaalit. Hinnat ovat kustantajakohtaisia, mutta kovakantiset voivat olla kolmekin kertaa kalliimpia verrattuna pökkariin. Kaunokirjallisuudessa melkein aina uusi painos ilmestyy pötkarina, vain harvoin kovakantisena. Jos kirjasta ei ole pötkaria tarjolla ja siitä on tarvetta ostaa uusi kappale, niin silloin tilataan kovakantisena.

6 ULKONÄÖN VAIKUTUS LAINATTAVUUTEEN – TUTKIMUSTULOKSIA

Päätös kirjan lainaamisesta ei ole niin suuri, kuin jos olisi ostamassa kyseistä kirjaa. Vaikuttaako kirjan ulkonäkö siis mitenkään lainauspäätökseen, kun ei ole rahallisesti kiinni päätöksessä, vaan lainaus on helppoa ja ilmaista? Onko kirjan ulkonäöllä väliä kirjasto-ympäristössä? Näihin kysymyksiin haluttiin kirjaston asiakkaiden mielipide ja kokemuksia aiheeseen liittyen, tekemällä teemahaastattelu Raision kaupunginkirjastossa.

6.1 Tutkimusmenetelmä ja toteutus

Tutkimukseni lähtökohtana on kysymys: vaikuttaako kirjan kansikuvitus tai fyysinen kunto lainattavuuteen? Tutkimusaineistoa tultaisiin saamaan haastattelemalla kirjaston asiakkaita, jotka sopisivat kohderyhmään: aikuiset kirjastonkäyttäjät.

Tutkimusmenetelmäksi on valittu teemahaastattelu, koska haluttiin saada vertailtavia vastauksia. Tutkimuksessa on hyödynnetty kvantitatiivisen, sekä kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä (Heikkilä 2014, 13). Kehitettiin kyselylomake, joka täytettiin vastaajien puolesta ja se löytyy liitteestä 2. Tutkimustapoina on käytetty kirjojen pisteytystä ja niiden yhteen laskettua pistemäärää verrattuna toisiinsa, sekä on vertailtu kysymyksiin saatuja vastauksia, tutkien niistä ilmeneviä yhtäläisyyksiä.

Teemahaastattelu toteutettiin kahtena päivänä, ensimmäisen kerran lauantaina 19.11., jolloin saatiin ihan hyvän määrän vastauksia, mutta se toteutettiin vielä toisen kerran maanantaina 21.11., jotta saataisiin lisää vertailtavia vastauksia. Haluttiin myös samalla nähdä vaihtuvatko vastaukset vai saadaanko aikaisempien kanssa samanlaisia. Ensimmäisellä kerralla vastauksia tuli yhteensä 11 kappaletta, joista 6 oli naisilta ja 5 miehiltä. Toisella kerralla sain 10 vastausta, joista 1 oli mieheltä.

Ensimmäisellä kerralla 19.11. lauantaina, haastattelussa oli neljä ”osiota”, joissa oli kyselyyn liittyviä tai osviittaa antavia kirjoja. Toisella kerralla laitettiin vain kolme osiota. Ensimmäisellä kerralla huomattiin yhden osioista olevan turha ja sen takia jätettiin haastattelusta pois. Tämän osion kirjat unohdettiin mainita vastaajille, eivätkä ne muutenkaan tuntuneet hyödyttävän teemahaastattelun tavoitteen saavuttamisessa.

Teemahaastattelun ensimmäisenä asiana osallistujat saivat järjestää kuusi haastatteluun valittua kirjaa miellyttävyysjärjestykseen ulkonäön perusteella (ensimmäinen osio). Vastaajia pyydettiin myös perustelemaan vastauksensa. Kirjat merkittiin lapuilla, joissa olivat kirjaimet A-F ja ne laitettiin kirjojen väliin (näkyvät kuvassa 5). Vastaajat saivat joko fyysisesti järjestää kirjat pöydällä valitsemaansa järjestykseen tai he voisivat kertoa järjestyksen. Järjestys ja annetut perustelut kirjattiin kyselylomakkeeseen. Osallistujilta kysyttiin myös yleisiä kysymyksiä kirjojen ulkonäköön ja fyysiseen kuntoon liittyen. Luvussa 6.3 avataan kysymyksiä ja niihin tulleita vastauksia.

6.2 Valittu materiaali

Tutkimuksen materiaalina olevat kirjat valittiin Suomen kirjataiteen komitean verkkosivuilta, jonne on listattu ”vuoden kauneimmat kirjat”. Heillä on arkistot vuodesta 2003 lähtien, joissa on yhtenä osa-alueena ”vuoden onnistuneimmat kannet”. Näiltä listoilta valittiin tutkimusmateriaalit. Sivustolla on arkistot vuodesta 2003 lähtien ja vanhin tutkimukseen valittu kirja on vuodelta 2004.

Ensimmäinen osio

Kirjastoista lainattiin useita ”onnistuneimmat kannet” listoilla olevia kirjoja, joista rajattiin valinta kuuteen kirjaan. Lainattuja kirjoja vertailtiin keskenään ja mietittiin samalla mitä teemoja haluttaisiin ottaa edustetuiksi. Pyrittiin myös välttämään kahden samanlaisen kirjan valintaa, mutta käytössä huomattiin olleen kaksi melko saman teeman omaavaa kirjaa. Niistä kahdesta saatiin kuitenkin myös aihetta vertailuun, kun selvitettiin, onko aiheella väliä, kun teema on samanlainen ja onko käytetyillä väreillä vaikutusta.

Kuva 8. Kyselytutkimukseen valittuja kirjoja.

Valitut *teemat* ja kirjat:

- *Mielikuvituksellinen*: Reidar Palmgren – Sudenmarja (2012) vaihtoehto A
- *Realistinen*: Turukka Hautala – Salo (2009) vaihtoehto B
- *Eläin*: Anna Lassila – Pimeät sylit (2007) vaihtoehto C
- *Ihminen*: Herta Müller – Tänään en halunnut tavata itseäni (2010) vaihtoehto D
- *Humoristinen*: Risto Eronen – Työn rakastaja (2004) vaihtoehto E
- *Värit*: Pajtim Statovci – Kissani Jugoslavia (2014) vaihtoehto F

Kirjavalintojen perustelut

Mielikuvituksellinen Sudenmarja: Kirja valittiin tutkimukseen sen värien ja kiinnostavan kuvituksen ansiosta. Yksi kirja haluttiin edustavan kirjavia ja hieman jopa fantasianomaisia kansiä, kyseessä kuitenkin oli normaali romaani. Kirjan kansikuvitus kuuluu vuoden 2012 onnistuneimpiin kansiin (Suomen kirjataiteen komitea 2016).

Realistinen Salo: Kannet valittiin niiden perinteisen ja helposti tunnistettavan maiseman takia. Kannessa oleva maisema on helposti yhdistettävissä normaaliin elämään sen maalaismaiseman ansiosta. Värityys on mukavan rauhallinen ja neutraali, eikä hyppää

silmille niin helposti. Voiko se olla liian mitään sanomaton suuressa kirjamassassa? Kansikuvitus kuuluu vuoden 2009 onnistuneimpiin kansiin (Suomen kirjataiteen komitea 2016).

Eläinaiheinen Pimeät sylit: Kirja valittiin sen synkkien värien ja (mahdollisesti) haavoittuneeksi kuvatun eläimen takia. Herättäisikö tällä tavalla kuvattu eläin mielipahaa osallistujissa vai olisiko sillä merkitystä? Ja nähtäisiinkö eläintä edes haavoittuneena? Kansikuvitus kuuluu vuoden 2007 onnistuneimpiin kansiin (Suomen kirjataiteen komitea 2016).

Ihmisaiheinen Tänään en halunnut tavat itseäni: Tutkimukseen valittiin kirja, jossa on realistinen ihminen, epärealistisen hahmon sijaan. Kansikuvituksessa on käytetty ihmis-hahmon lisäksi hillittyjä värejä. Kansikuvitus kuuluu vuoden 2010 onnistuneimpiin kansiin (Suomen kirjataiteen komitea 2016).

Humoristinen Työn rakastaja: Tässä kannessa toimi kuvituksen ja otsikon suhde erittäin hyvin. Kuvassa oleva (työväline) lapio näyttää nauravan ja otsikon ollessa ”työn rakastaja”, voi tätä yhdistelmää pitää huvittavana. Kannessa käytetyt värit olivat melko valjuja ja vastaajien toivottiin kommentoivan, onko sen värit miellyttävät vai eivät. Kansikuvitus kuuluu vuoden 2004 onnistuneimpiin kansiin (Kirjataiteen komitea 2016).

Värikäs Kissani Jugoslavia: Kansi valittiin sen aiheen ja värien ansiosta. Väreinä olevat pinkki ja musta toimivat hyvin kontrastina toistensa, sekä valkoisen typografian kanssa. Haluttiin selvittää miten miehet reagoivat näinkin ”naisellisen” väriseen kansikuvitukseen ja, että onko sillä vaikutusta heidän kirjavalintoihinsa. Ja tietenkin myös, että saako kannessa oleva kissa ihmiset pitämään kannesta enemmän. Kansikuvitus kuuluu vuoden 2014 onnistuneimpiin kansiin (Kirjataiteen komitea 2016).

Muu aineisto

Muut käytetyt kirjat valittiin melko sattumanvaraisesti kirjastojen hyllyistä. Huonokuntoista kirjaa etsittiin tarkoituksella, ja sellainen löytyi Nousiaisten kunnankirjastosta tutkimalla hyllyjä. Kun oikein etsimällä etsii, ei tunnu todella huonokuntoisia tai korjailtuja kirjoja löytyvän kovinkaan helposti. Hieman kuluneita kyllä, mutta haluttiin sellainen, jossa kuluminen näkyisi hyvin. Kirjojen hyvä huoltaminen saattaa tietenkin riippua kirjastosta, koska joissain kirjojen kierto on vilkkaampaa ja näin huonokuntoiset saadaan helpommin otettua korjaukseen tai poistettua.

Yhtenä tutkimuksen kysymyksenä oli, että lainaako asiakas mieluummin kovakantisen vai pehmeäkantisen kirjan, ja siihen otettiin esimerkiksi Lee Childin ”Korkein panoksin” -kirja, koska sitä oli hyllyssä molemmat versiot ja kummassakin oli sama kuvitus. Vastajat pääsivät näkemään konkreettisesti mitä tarkoitetaan (kuva 9).

Kuva 9. Kyselytutkimukseen valittuja kirjoja.

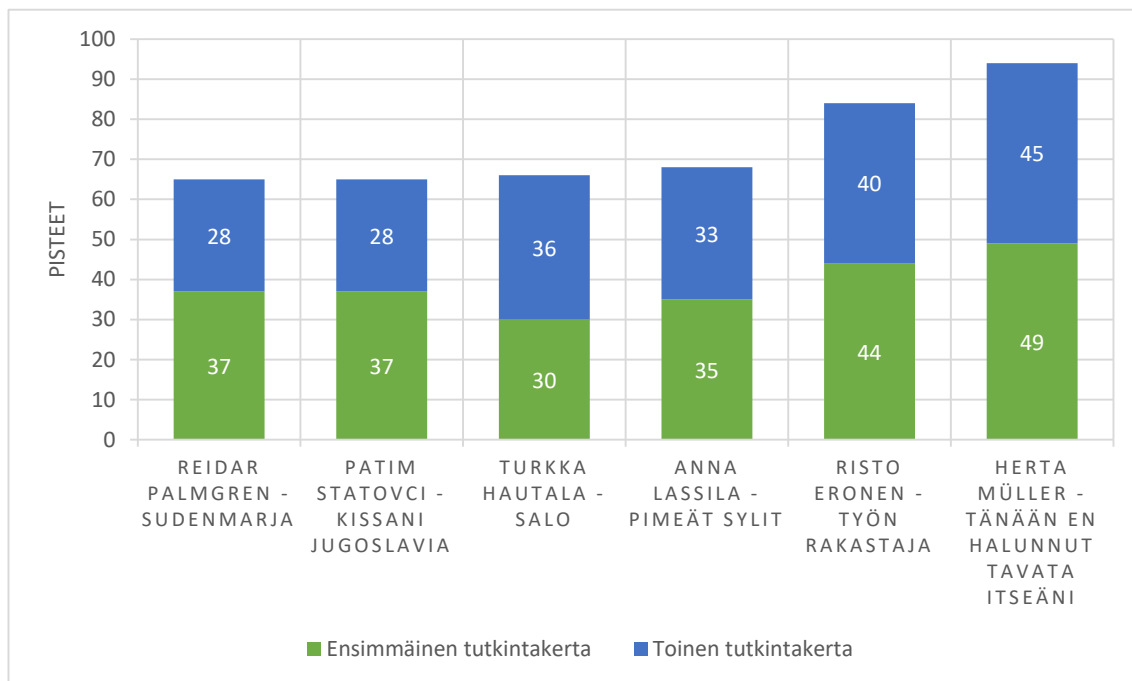
Ensimmäisellä tutkimuskerralla materiaalia oli neljään eri tarkoitukseen ja kysymykseen viittaaviksi, mutta toisella kerralla yksi osio jätettiin pois. Kyseessä olevat kolme kirjaa viittasivat kysymykseen ”kiinnitätkö huomiota kirjojen kansiin” ja kirjat olivat saman kirjan kaksi suomenkielistä versiota (kovakantinen ja pehmeäkantinen), joissa oli erilaiset kuvitukset, sekä englanninkielinen versio samasta kirjasta, myös erilaisella kansikuvituksella. Tarkoitus oli näyttää vastaajalle kirjoja, ja osoittaa, että samaa kirjaa voi olla monen näköisenä, sekä mahdollisesti kysyä häiritseekö se vastaajia. Kysymyksen huomattiin vain hämmentävän vastaajia, joten kirjojen annettiin olla pöydällä, mutta niihin ei viitattu.

6.3 Tulokset

Kirjojen pisteytys

Kirjat laitettiin järjestykseen 1-6, jolloin miellyttävin sai numeron 1 ja epämiellyttävin numeron 6. Tällä periaatteella laskin kirjoille kokonaispisteet. Vähiten pisteitä saanut kirja

oli osallistujien mielestä keskimääräisesti mieluisin. Kaksi kirjaa sai saman pistemäärän, kun molempien tutkimuskertojen pistemäärät laskettiin yhteen. Vastaukset kirjattiin Excel-taulukkoon ja kaavoja käytettiin pisteiden laskentaan ja vertailuun.

Kuvio 3. Kyselytutkimuksen kirjojen pisteytys.

Ensimmäiselle sijalle sijoittuivat Reidar Palmgrenin ”Sudenmarja” (vaihtoehto A), sekä Patim Statovcin ”Kissani Jugoslavia” (vaihtoehto F). Näistä kirjoista annettiin paljon kommentteja niiden värimaailmoihin liittyen. Sudenmarjan värimaailma miellytti monen silmää, sen rauhallisen vihreän ja sinisen ansiosta ja kansikuituksen sanottiin kertovan omaa tarinaansa. Kirjan kannessa on melko neutraalit värit, vaikka sitä voi kirjavaksikin kutsua. Keskellä näkyy ihmismäinen hahmo, sekä kaupunkimaisemaksi tulkittava maisema taustalla. Kannessa käytettyä grafiikkaa ja muotokieltä keuhuttiin. Osa vastaajista sijoitti kirjan myös viimeiseksi samasta syystä kuin siitä pidettiin; sen värimaailma tai hahmo ei miellyttänyt.

”Kissani Jugoslavia” herätti viehätystä erityisesti kissoista ja muista eläimistä pitävissä henkilöissä. Sen värit, musta ja pinkki, luovat kontrastia ja kannen kissa erottuu jo kauas. Väriä pidettiin naisvastaajien joukossa puoleensavetävänä, mutta osa ei pitänyt siitä ollenkaan. Miehet eivät väristä niin välittäneet, olisivat vaihtaneet sen toisenlaiseen. Ne vastaajat, jotka eivät kannesta pitäneet ollenkaan, mainitsivat kissan näkyvät terävät hampaat. He pitivät kissan ilmettä vihaisena ja luotaantyöntävänä. Kyseinen kansi herätti

myös vastakkaisia reaktioita, toisten vastaajien pitäessä siitä ehdottomasti eniten ja toisten sijoittaessa sen viimeiseksi.

Pisteissä välimaastoon putosi Turkka Hautalan ”Salo” (vaihtoehto B). Ensimmäisen tutkimuskerran jälkeen Salo oli vastaajien keskiarvon mukaan miellyttävin kansi. Se sai paljon positiivista palautetta sen helposti lähestyttävästä ulkonäöstä, mutta moitittiin myös tavanomaiseksi.

Anna Lassilan ”Pimeät sylit” (vaihtoehto C) jakoi mielipiteitä ja se valittiin keskiarvoisesti kolmanneksi tai neljänneksi. Värejä pidettiin miellyttävinä ja aihetta myös, mutta toisaalta sen sanottiin olevan myös mitäänsanomaton. Kannessa huomattiin myös pientä ”mystiikkaa” ja sen sanottiin olevan mielenkiintoinen, koska siinä oli vain yksi hahmo; mikä sen tarina siis mahtaa olla? En pitänyt kansikuvituksesta henkilökohtaisesta ja yhtenä tutkimuskohtanani oli tämän kirjan kohdalla muiden henkilöiden kokemusten kuuleminen kannesta. Yksikään vastaajista ei jakanut mielipidettäni kannen ”luotaan työntävyydestä” ja aloin itsekin arvioida kantta uudella tavalla. Monen päivän kirjan katselun jälkeen aloin pitää siitä ja sen synkkydestä.

Risto Erosen ”Työn rakastaja” (vaihtoehto E), pisteytettiin keskiarvoisesti toiseksi viimeiseksi. Sitä pidettiin joko tylsän näköisenä tai hauskana. Väri on melko mitäänsanomaton vaaleanruskea ja siitä varmasti johtuivat kommentit tylsyydestä. Kansikuviutus ei myöskään ole kovinkaan vilkas, vaan melko passiivinen yhdellä elementillään.

Pisteissä viimeiseksi jäi Herta Müllerin ”Tänään en halunnut tavata itseäni” (vaihtoehto D). Kannen kuvituksesta joko pidettiin tai ei. Suurin osa vastaajista sijoitti sen viidenneksi tai kuudenneksi, mutta jokunen myös ensimmäiseksi. Tämä kansi sai eniten ristiriitaisia kommentteja vastaajilta. Kantta pidettiin taiteellisena ja mielenkiintoisena, mutta myös ahdistavana ja mitäänsanomattomana.

Yleiset kysymykset

Kirjojen kansiin kiinnitetään huomiota ja se on se, mikä saa asiakkaat ensimmäisenä kiinnostumaan kirjasta. Vastaajista moni sanoi, että jos he tietävät mitä he hakevat, he eivät kiinnitä huomiota kannen ulkonäköön. Tutun kirjailijan teoksien kansilla ei samasta syystä ole heille väliä, koska he luottavat pitävänsä niistä joka tapauksessa. Kannen ulkonäkö ei suurimmalla osalla vastaajista vaikuta lopulliseen lainauspäätökseen, mutta sillä on suuri vaikutus ensivaikutelmaan kirjasta.

Kirjojen koetaan olevan hyvin esillä kirjastoissa, mutta tunnetaan myös ”paljouden tuskaa”, kun haetaan uutta luettavaa. Lukemisen haku aloitetaan usein ensimmäiseksi palautettujen kirjojen hyllyistä tai uutuushyllyistä. Näissä hyllyissä koetaan olevan uutta luettavaa ja se koetaan myös jonkinasteisena vinkkauksena, kun nähdään mitä muut ovat lukeneet.

Osa vastaajista kertoi kiinnostavansa huomiota kirjojen fyysiseen kuntoon. Huonokuntoisia kirjoja pidetään usein ”likaisina”, eikä niin miellyttävänä lukea tai edes koskettaa. Pieni huonokuntoisuus ei haittaa lainattavuutta, mutta korjailtua ja erittäin kulunutta kirjaa ei mielellään lainata. Jos halutaan tietty teos, ei sen kunnolla koeta olevan väliä. Varastokirjoja lainatessa todettiin usein tulevan hieman huonokuntoisempia kirjoja vastaan, mutta sillä ei koeta olevan väliä, koska se kirja halutaan usein lukea, kun se kerran pyydetään varastosta. Varastokirjaan voi myös tehdä varauksen ja sen kunnan oletetaan olevan hieman kulunut. Jokainen vastaaja lainaisi mieluummin hyväkuntoisemman version kirjasta, jos samasta on valittavan kaksi vaihtoehtoa.

Kaikki vastaajista vastasivat ”kyllä” kysymykseen ”Pitääkö kirjastot mielestäsi hyvää huolta kirjoista?”. Asiakkaat huomaavat, että kirjoja on suojattu kulumiselta ja niiden eteen nähtyä vaivaa arvostetaan.

6.4 Tutkimuksen läpikäynti

Kirjojen kansiin kiinnitetään kaukaa huomiota värien ansiosta. Läheltä katsottuna kirjan muut elementit voivat myös olla syynä kiinnostumiseen. Mitään tiettyä hahmoa tai teemaa ei ole, mutta tutkimuksen perusteella voisi sanoa eläinaiheisten kirjojen kiinnostavan helposti. Haastatteluun osallistuneiden mielipiteet jakoutuivat, toisten kiinnittäessä huomiota kansiin ja toisten vain käydessä kirjoja läpi satunnaisesti. Useimmat myös tietävät mistä genrestä pitävät ja pysyttelevät sillä osastolla, ja selaavat suosikkikirjailijoidensa teoksia läpi.

Haastatteluun saatiin vastauksia yhteensä 21 kappaletta, joka oli riittävä tulosten analysointiin ja päätelmän tekemiseen. Osallistujat vastasivat kysymyksiin erittäin samalla tavalla tai vain pienillä eroilla keskenään, kirjojen järjestelyä lukuun ottamatta. Osallistujat järjestivät kirjat aina eri tavalla ja usein eri perusteluilla. Naisten ja miesten vastauksissa selvänä erona oli vain mieltymys väreihin, kun miehet eivät useimmiten pitäneet värikkäistä kirjoista. Vastauksia ei koettu tarpeelliseksi kerätä lisää, kun samat vastaukset

toistuivat. Haluttu tieto saatiin; kannet vaikuttavat siihen, kiinnostutaanko kirjasta, mutta harvemmin vaikuttaa lopulliseen lainauspäätökseen. Fyysisen kunnon kohdalla vaikutus on selvä: huonokuntoisia kirjoja lainataan hanakasti ja suositaan hyväkuntoisia.

Haastatteluun osallistuneet tuntuivat pitävän siitä, ettei heidän tarvinnut täyttää lomaketta itse. Joidenkin kohdalla se saattoi myös olla ratkaiseva asia, osallistuuko hän haastatteluun vai ei. Tämä oli myös yksi keino markkinoida kyselyä potentiaalisille vastaajille, mainitsemalla, ettei heidän tarvitse kuin kuunnella ja vastata muutama kysymykseen. He saivat osallistua tutkimukseen (kysymyksiin vastaamisen lisäksi) havainnoimalla esille laitettuja kirjoja ja järjestelemällä ne mieltensä mukaan. Vastaukset kirjattiin lomakkeisiin ja vertailtiin niistä.

Kuva 10. Toisella tutkintakerralla pois jätetty materiaali.

Vaikka Raision kaupunginkirjasto ei ole toimeksiantaja tälle opinnäytetyölle, toteutettiin tutkimus kyseisessä kirjastossa sen tuttuuden takia. Molempien harjoitteluiden suorittamisen jälkeen kyseisessä kirjastossa, oli uskomus, että on hyvä käsitys kirjaston asiakaskunnasta ja sen vastaavuudesta tutkimuksen kohderyhmään (aikuiset ihmiset). Tutkimuspäiväksi valittiin lauantai, koska on helppo ajatella, että silloin kirjaston asiakkailta olisi paremmin aikaa osallistua, kuin arkipäivänä.

Haastatteluun osallistuttiin ihan mielellään, mutta sopivien vastaajien saaminen oli hie-man hankalaa. Yhtenä huonona asiana oli myös vieressä ollut jännityskirjallisuuden

hylly, jota asiakkaat kiersivät selät tutkimuspöytää kohti. Vaikka kirjastossa yleensä tuntuu, ettei siellä olevilla ihmisillä ole niin suurta kiirettä mihinkään, osa vastaajista sanoi heti alussa, että he vastaavat ”jos se ei vie kauaa”. Osa kieltäytyi heti osallistumasta, mutta kiinnostuneimmat osallistujat jäivät istumaan yhdistä pöydän ympärillä olevista tuoleista ja keskustelemaan aiheesta pidemmäksi aikaa. Kysymykset pyrittiin pitämään lyhyinä ja vastaajien annettiin kertoa perusteluja tai kokemuksia niin pitkästi kuin halusivat.

Tutkimuksen toteuttamisen paikaksi kirjaston sisällä oli neljä potentiaalisesti paikkaa. Paikoista valittiin se, joka tuntui sopivimmalta. Valittu kohde oli kirjaston sisäpuolella aikuistenosaston käytävän varrella olevien hyllyjen syvennyksessä. Siinä kohdassa on pyöreä pöytä ja neljä tuolia asiakkaiden käytettävissä. Tämän paikka valittiin sen sijainnin takia, kun lähellä sijaitsevat jännityskirjallisuus ja romaanit, joita luetaan saatetaan lukea kokoelmista eniten. Paikka vaikutti myös tarpeeksi rauhalliselta käyttötarkoitukseen.

Kuva 11. Kyselytutkimuksen toteutuspaikka tyhjänä.

Kuva 12. Kyselytutkimuksen toteutuspaikka valmiina.

7 POHDINTA

Kirjastot tarjoavat todella hyviä palveluita asiakkailleen, ja vielä ilmaiseksi. Henkilökunta näkee vaivaa laittaessaan kirjat aina vain takaisin hyllyihin ja suojatessaan niitä kulumiselta. Asiakkaat arvostavat kirjastoa palveluna, mutta se saatetaan myös ottaa itsestään selvyytenä. Ajan kuluessa kirjasto voi saada kokonaan uuden identiteetin ja ilmeen, kun laitteet, asiakkaat, aineistot ja kirjastoala muuttuvat jatkuvasti.

Kirjoja lainataan usein sen kirjoittajan ansiosta. Sitten, kun lähdetään pois mukavuusaluelta ja haetaan uutta luettavaa, kansikuvitukset auttavat asiakkaita valinnassa. Kirjastoissa on paljon valinnanvaraa ja silmiinpistävällä kannella varustettu kirja tulee todennäköisemmin lainatuksi, kuin tylsäkantinen kirja. Hyvännäköinen kirja houkuttelee tutustumaan siihen lähemmin ja vaikuttaa kirjan lainattavuuteen positiivisella tavalla. Kirjan sisältöä hyvin kuvaavasta kannesta on luettavissa osa kirjan tarinaa, jos kuvituksessa on onnistuttu oikealla tavalla.

Huonokuntoisia kirjoja ei usein haluta lainata, jos se on todella huonossa kunnossa. Tällaisia kirjoja pidetään epämiellyttävinä, joten uudempi materiaali pääsee tästä syystä lainattavaksi useammin. Huonokuntoisen materiaalin pito kokoelmassa ei ole järkevää, jos halutaan pitää kirjaston ilme uutena ja raikkaana kirjojen osalta. Huonokuntoisia kirjoja voitaisiin suositella poistettavaksi enemmän ja rohkeammin. Vaikka kirjasto häviää prosessissa arvokasta aineistoa, voi se sen ansiosta saada enemmän lainauksia hyllyjen siistiytyessä poistojen ansiosta.

Kirjoja voi olla vaikeaa saada halutulla tavalla esille, kun kirjastojen tilakapasiteetti loppuu kesken. Kirjojen kansien vaikutus mielenkiinnonherättäjinä tiedetään ja sitä hyödynnetään niin hyvin kuin voidaan. Kokoelmanhallintaa tehdään jatkuvasti ja kirjaston kokoelmat pidetään mahdollisimman hyvin asiakkaita ja kirjastoa palvelevina. Kirjoja varastoidaan hyvällä tahdilla, mutta varastotilakin voi loppua kesken ja mitä sitten tehdään? Millä tavalla valikoidaan ne tärkeimmät aineistot, jotka jätetään kokoelmaan ja mitkä joudutaan poistamaan? E-kirjojen voisi jopa ajatella voivan helpottaa tilanpuutetta, jos ne korvaisivat kokonaan osan ilmestyvistä paperisista kirjoista. E-kirjojen lukemiseen soveltuvien laitteiden yleistyessä jatkuvasti ja aina vain nuorempien käyttäessä niitä, ei tämä ajatus ole ollenkaan mahdoton. Paperisista kirjoista voi vielä jonain päivänä tulla oikeasti keräilytavaraa, jos e-kirjat jatkavat yleistymistä tai, jos halutaan ajatella ekologisemmin.

Kirjojen suunnittelussa ensimmäisenä asiana voidaan olettaa olevan sana *myyvyys* suurimmassa roolissa, kun lähdetään materiaaleja ja kuvittajaa miettimään. Ossi Hiekkala ei kuvittajan näkökulmasta ajatellut kuvittamista ”myyvyyden” kannalta, vaan visuaalisista lähtökohdista, joka oli mielenkiintoista kuulla. Kansikuvitukset ja niissä nähty vaiva palvelevat kirjoja suuresti. Niitä ei pitäisi ottaa itsestäänselvytenä; kaikkien kirjojen eteen on nähty vaivaa, toiset ovat vain onnistuneet paremmin kuin toiset.

LÄHTEET

Adams, S.; Dawson, P.; Foster, J. & Seddon, T. 2012. Design Rules: 365 Essential Design Dos & Don'ts. Lontoo: Quid Publishing.

Beaudoin, J. 2016. Describing Images: A Case Study of Visual Literacy Among Library and Information Science Students 77(3), 376-392. Viitattu 30.11.2016. <http://crl.acrl.org/>

Berry, C.; Felten, P. & Little, D. 2015. Looking and Learning: Visual Literacy Across the Disciplines. San Francisco/California: Jossey-Bass. Saatavilla Turun AMK:n tunnuksilla osoitteesta <http://site.ebrary.com.ezproxy.turkuamk.fi/lib/turkuamk/home.action>

Haslam, A. 2006. Book Design. Englanti: Laurence King Publishing Ltd.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Hug, T. 2012. Media Competence and Visual Literacy: Towards Considerations Beyond Literacies. Periodica Polytechnica Social and Management Sciences 20(2), 115-125. Viitattu 4.12.2016. <https://pp.bme.hu/index.php>

Huttunen, T. 2011. Kirjastoaineiston ekologinen jalanjälki. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Jenni S. 'Haastattelussa kirjagraafikko Emmi Kyytsönen: Kirjan kansikuva on tulkinta ja myyntipakkaus'. Koko lailla kirjallisesti. 7.12.2011. Viitattu 26.11.2016. <http://www.lily.fi/blogit/koko-lailla-kirjallisesti>

Judging and Selling a Book By its Cover Design, Color, Author's Name, and Intangible Factors Are All Crucial in Creating a Salable Book-jacket 1990. The Christian Science Monitor. Viitattu 5.12.2016. <http://www.csmonitor.com/>

Kirjasammon www-sivut 2016. Viitattu 27.11.2016. <http://www.kirjasampo.fi/>

Knowlton S. & Hackert L. 2015. Value Added. Library Resources & Technical Services 59(3), 112-119. Viitattu 7.12.2016. <http://www.ala.org/>

Kress, G. & Leeuwen, T. 2006. Reading Images: The Grammar of Visual Design. New York: Routledge. Saatavilla Turun AMK:n tunnuksilla osoitteesta <https://www-ellibslibrary-com.ezproxy.turkuamk.fi/collection>

Linjamiesten www-sivut 2016. Viitattu 4.12.2016. <http://linjamiehet.fi/>

Medley, M. 2014. A Novel by Any Other Name: Despite What They Say, Everyone Judges a Book By It's Cover Which is Why Some Second Editions Get a Full Makeover. National Post 5.4.2014. Viitattu 7.12.2016. <http://www.nationalpost.com/index.html>

Müller, M. 2008. Visual Competence: A New Paradigm for Studying Visuals In the Social Sciences? Visual Studies 23(2),101-112. Viitattu 8.12.2016. <http://www.tandfonline.com/loi/rvst20>

NAPA Arts & Licensing Agency:n www-sivut 2016. Viitattu 4.12.2016. <http://napa-agency.fi/>

Ossi Hiekkalan www-sivut 2016. Viitattu 4.12.2016. <http://www.archipictor.com/>

Otavan kirjapainon www-sivut 2016. Viitattu. 27.11.2016. <http://otavankirjapaino.fi/nain-kirja-syntyy/>

Pettersson R. 2009. Visual Literacy and Message Design. Techrends: Linking Research & Practice To Improve Learning 53(2), 38-40. Viitattu 7.12.2016. <http://www.springer.com/us/>

Rawlinson, N. 2000. Why Not Judge a Book by It's cover? Publishers Weekly, 247(6), 8. Viitattu 7.12.2016. <http://www.publishersweekly.com/pw/home/index.html>

Rezabek, L. 2005. Why Visual Literacy: Consciousness and Convention. Techrends: Linking Research & Practice To Improve Learning 49(3), 19-20. Viitattu 6.12.2016. <http://www.springer.com/us/>

Seglem, R. & Witte, S. 2009. You Gotta See It to Believe It: Teaching Visual Literacy In the English Classroom. Journal Of Adolescent & Adult Literacy 53(3), 216-226. Viitattu 7.12.2016. <http://www.wiley.com.ezproxy.turkuamk.fi/WileyCDA/>

Sonzogni, M. 2011. Re-Covered Rose: A Case Study in Book Cover Design as Intersemiotic Translation. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Saatavilla Turun AMK:n tunnuksilla osoitteesta <http://site.ebrary.com.ezproxy.turkuamk.fi/lib/turkuamk/home.action>

Suomen kirjataiteen komitean www-sivut 2016. Viitattu 22.11.2016. <http://www.kauneimmatkirjat.fi/>

Vaski-kirjastojen www-sivut 2016. Viitattu 26.11.2016. <https://vaski.finna.fi/Content/eaineistot>

Osallistu tutkimukseen!

TURKU AMK

Kyselylomake

Sukupuoli : Mies Nainen

Ikä: Alle 20 20-30 30-40 40-50 50-60 60-

Kirjojen asetus miellyttävyyssjärjestykseen 1-6, 1 miellyttävin ja 6 epämiellyttävin + perustelut

Kiinnitätkö huomiota kirjojen kansiin?

Onko ulkonäöllä väliä?

Vaikuttaako kirjan kansikuva lainauspäätökseesi?

Ovatko kirjat hyvin esillä kirjastossa?

Kiinnitätkö huomiota kirjan fyysiseen kuntoon? Lainaako mieluummin hyväkuntoisen kirjan?

Pitääkö kirjastot mielestäsi hyvää huolta kirjoista?

Kovakantinen vai pokkari

TURUN AMK:N OPINNÄYTETYÖ | Pauliina Heikkilä